

4. KAZKA, B. (2007) Sluzhba bezpeky OUN ta UPA: bez brekhni ta bez prykras. *Chas i Podii* [Online], 23, 6 July. Available from: <http://www.chasipodii.net/article/1493/> [Accessed 2 October 2015].
5. KYRYCHUK, Yu.A. (2000) *Narysy z istorii ukrainskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu 40–50 rokiv XX st.* Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka.
6. KOVALCHUK, V.M. (2004) Dokumenty OUN(b) i zapillia UPA pro ukrainsko-polske protystoiannia na Volyni i Polissi u 1943–1944 rokakh: sproba hrupuvannia za pokhodzhenniam. In: *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*. Vol. 12, pp. 89–92.
7. KOVALCHUK, V.M. (2006) Chleny OUN(b) ta radianski partyzany u svitli vzaiemnykh otsinok. In: *Aktualni problemy vitchyznianoj ta vsesvitnoi istorii. Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu*. Vol. 10, pp. 255–258.
8. KRYSKO, V.H. (1999) *Sekrety psikhologicheskoi voiny (tseli, zadachi, metody, formy, opyt)*. Minsk: Kharvest.
9. LAKOFF, Dzh., DZHONSON, M. (1990) Metafory, kotorymi my zhyvem. In: N. Arutiunova, ed. *Teoriia metafory: Sbornik*. Moscow: Progress, pp. 387–416.
10. VOVK, O., PAVLENKO, I. (eds.) (1999) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 2. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
11. KOVALCHUK, V., MARCHUK, I. (eds.) (2010) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 14. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
12. KOVALCHUK, V., OHORODNIK, V. (eds.) (2011) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 16. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
13. PAHIRIA, O., IVANCHENKO, V. (eds.) (2011) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 18. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
14. PRODANYK, D. (ed.) (2012) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 19. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
15. VOLIANIUK, S. (ed.) (2012) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 20. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
16. NIKOLAENKO, N. (2001) Metaforicheskoe myshlenie u zdorovykh detei i bolnykh autizmom kak pokazatel mezhpolusharnoho vzaimodeistviia. *Doklady Akademii Nauk*. Vol. 379, issue 5, 705–707.
17. BAZHAN, O.V., VLASENKO, S.I., KENTII, A.V. et al (eds.) (2010) *Partizanskaia voina v Ukraine. Dnevniky komandirov partizanskikh otriadov i soedinenii. 1941–1944*. Moscow: Tsentrpoligraf.
18. POCHETSOV, H.H. (2013) Viiskovi doslidzhennia problem komunikatsii ta myslennia. *Mediahramotnist* [Online], 31 March. Available from: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/viiskovi_doslidzhennia_a_problem_komunikatsii_ta_mislennia [Accessed 2 October 2015].
19. VLADIMIRTSEV, N.I., KRAVETS, V.D. (eds.) (2010) *Teoriia i praktika zapadnoukrainskogo natsionalizma v dokumentakh NKVD, MVD y MGB SSSR (1939–1956)*. Sbornik dokumentov. Moscow: Obedinennaia redaktsiia MVD Rossii.
20. ARTIZOV, A.N. (ed.) (2012) *Ukrainskie natsionalisticheskie organizatsii v gody Vtoroi mirovoi voiny*. Vol. 2. Moscow: Rossiiskaia politicheskaia entsiklopediia (ROSSPEN).
21. FENKO, A.B. (2015) Voprosy ryby i morali. *Openspace* [Online], 20 July. Available from: <http://www.openspace.ru/article/59> [Accessed 10 October 2015].
22. KHOLL, M. (2004) *Magiia komunikatsii. Ispolzovanie struktury i znacheniiazyka*. Saint-Petersburg: Praim-Evroznak.
23. CHAIKOVSKYI, A.S. (2007) Roman Shukhevych v ukrainskii istorii. *Ezhenedel'nik "2000"* [Online], 20(366). Available from: http://www.2000.ua/v-nomere/aspekty/istorija/roman-shukhevich-v-ukrainskij-stor_arhiv_art.htm. [Accessed 10 October 2015].
24. LAKOFF, G. (2009) *The political mind. A cognitive scientist's guide to your brain and its politics*. New York: Penguin Books.

Надійшла до редколегії 27.10.15

V. Kovalchuk, Ph.D. in History

M.S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies. National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE USE OF METAPHORS, HYPERBOLES, JARGONS AND ABUSIVE WORDS IN THE DOCUMENTS OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

In the article examples of use by authors of documents and propaganda materials of the Ukrainian Insurgent Army (UIA) and the underground of the Organization of the Ukrainian nationalists (OUN) of the most widespread stylistic receptions are analyzed. It is established that they were used political the instructor of military units of unitary enterprise for strengthening of emotional "sounding" of the reports, chronicles or business letters. During transfer of the name from one subjects, phenomena, actions, signs on others on the basis of similarity between them the religious and mythological lexicon was often applied (the words "Adam", "Abraham", "Proserpine", "Pluto", etc.) as many authors of documents had religious education or came from religious families. It is shown how by means of metaphors the initial word meaning was shaded "to kill" and derivative of it. Application of words of national proverbs and sayings ("the devil from a snuffbox") "gave out" a social origin of authors of documents (mainly natives of rural areas).

Hyperboles were an organic component of lexicon of propaganda documentation of UIA and a nationalist underground. This stylistic figure was used for obvious and deliberate exaggeration for the purpose of strengthening of expressiveness and underlining of the told thought ("oberkat Beria", opportunity to become under pressure of OUN Security Service "an Abyssinian negus").

In unitary enterprise own system of specific expressional statements – jargons was also developed. Often with their "help" authors of documents "humiliated" hostile ethnos, social groups ("nimaky", "liakhy", "stalinski oprychnyky", "zakukurichenyi kat", etc.).

Though the use of an offensive language (slang) in documentary sources of UIA was forbidden by organizational administrative documents, it, especially Russian origin, nevertheless occurred. For comparison, the Soviet divisions (for example guerrilla group of Victor Karasiov in the Volyn region) resorted to use of a abusive words much more often. Also, for the purpose of "glorification", at creation of texts stylistic reception of a metonymy was applied.

Key words: Ukrainian Insurgent Army, Organization of the Ukrainian nationalists, metaphor, hyperbole, jargon, abusive words.

УДК 002.2 [930 + 82]

С. Котова, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

"ОБРАЗ ЧУЖОГО" І "ОБРАЗ ВОРОГА": "ІМАГОЛОГІЯ" В СУЧАСНИХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розглядаються генеза та зміст "імагології" як нового міждисциплінарного напрямку досліджень. Здійснено огляд основних праць теоретиків соціогуманітарної науки, котрі займалися розробкою цієї проблематики. Враховуючи той факт, що поняття "імагологія" з'явилось нещодавно і тільки поступово починає завойовувати своє місце в науковому лексиконі, воно часто набуває різного змісту і призводить до концептуальної плутанини, тому у межах цієї розвідки зроблена спроба розглянути різні тлумачення терміна "імагологія" в зарубіжній і вітчизняній історіографічних рефлексіях. У контексті сучасних теоретико-методологічних підходів теоретичні конструкції "імагології" висвітлюються в соціологічному вимірі, компаративістичному та як напрям історичної антропології й історії ментальностей, які розглядають національні образи та етнічні стереотипи, що склалися в тривалому історичному процесі. Зроблено висновок про численні відмінності у тлумаченнях поняття "імагологія" в сучасному зарубіжному і вітчизняному історіографічних дискурсах.

Ключові слова: імагологія, сучасна зарубіжна історіографія, сучасна вітчизняна історіографія, історія та теорія історіографії.

Останнім часом особливого теоретичного значення набуває нова міждисциплінарна сфера "імагологія" (з лат. "imago" – зображення, образ), що поступово перетворюється в самостійну наукову дисципліну, а сам

термін з певними видозмінами завойовує своє місце в гуманітарному лексиконі: "імагогіка" – у працях психологів; "іміджологія" – у соціологів; "імагологічні студії" (англ. "image studies") – в англомовному науковому

просторі; "імагологія" (франц. "l'imagologie") – у французьких дослідженнях; "образознавство" (рос. "образоведение") – в деяких російськомовних працях [12, с. 29].

Проте статус імагології в сучасній гуманітаристиці не є цілком визначеним. Її основним об'єктом дослідження виступає вивчення формування в національних культурах образів "свого" і "чужого". Вона знаходиться на стику соціальної та історичної психології, культурології, лінгвістики, соціології, етнології, конфліктології та інших наук, що неминуче призводить до понятійної плутанини.

Термін "імагологія" (англ. "imagology") вперше з'явився у праці американського журналіста У. Ліппмана, чия концепція "громадської думки" та нове поняття "стереотипів" зробили прорив у тогочасній соціології. На думку автора, людина нездатна функціонально сприймати і точно інтерпретувати світ унаслідок складної взаємодії між людиною та середовищем [31, с. 3–34]. Тому люди і створюють псевдосередовище, де в суб'єктивній, упередженій, фіктивній формах виробляють "образ світу" та "образ псевдо-середовища". Таким чином, люди "живуть у одному світі, але думають і відчують, що в різних" через комунікацію у навколишньому середовищі та роботу засобів масової інформації.

Далі імагологія розвивалася у руслі порівняльно-історичного літературознавства у Франції, де досліджувалися образи інокультури в текстах національної культури, шляхом створення інтелектуальних конструктивів образу "чужого", "іншого" (франц. "l'étranger", "l'autre"). Засновники французької школи "Анналів" М. Блок та Л. Февр на міждисциплінарному рівні соціогуманітарних наук у вивченні минулого поставили проблему "чужої культури" (франц. "la culture étrangère") [23, с. 138; 27, с. 14]. Орієнтуючись на культурологічні підходи школи "Анналів" у історичних дослідженнях, відійшовши від соціально-історичних визначень, Ж. Ле Гофф визволив авторів від складних абстрактних побудов. Дослідник розрізняв певні просторові структури та, як історик-медієвіст, виділив дві антагоністичні культури: християнізований світ та варварів-язичників. Він уперше вказав на суб'єктивну природу існування стереотипів сприйняття локальних спільнот, які могли не усвідомлювати факт власної єдності [11, с. 124, 139–140].

Австро-американський літературознавець Р. Уеллек висловив сумнів у можливості подальших особливих досліджень у імагології. Це спричинило виникнення дискусії між американською і французькою школами про наукову приналежність нової течії [3, с. 107–112].

Наприкінці ХХ ст. центром імагологічних досліджень стає Лувенський університет у Бельгії. Літературознавець Г. Дізерінк остаточно вводить поняття "імагології" як напрям компаративістики, який найбільше відповідає завданням сучасності, до соціогуманітарного лексикону у 1980-х рр. На його думку, предмет імагології – це вивчення духовного образу певного народу з точки зору іншої національної свідомості. Дослідник зазначає, що саме література є найважливішим, хоч і не єдиним джерелом з цього напрямку, оскільки саме в художній творчості формуються найтиповіші моделі кітчевого або іміджмейкерського мислення. Г. Дізерінк підкреслює важливість ролі, яку в художньому образі "іонаціонального" грають культурно-історичні розуміння, власне не пов'язані з літературою. Він обстоює думку про те, що імагологія має важливу гуманітарну функцію – сприяти пізнанню народами один одного в складному мультинаціональному європейському просторі [24; 25, с. 27–40; 26, с. 14].

Його співвітчизник історик культури Дж. Лірсен осмислив в історичному контексті імагологічний аспект національного самовизначення, з якого випливає базо-

ва дістінкція "я – інший". Він трактує поняття "національні стереотипи" як стійкі та звичні наші уявлення про інших, що можуть бути позитивними чи негативними залежно від політичних обставин: країни, які становлять загрозу в політичній чи економічній конкуренції, подаються в негативному світлі, що викликає ксенофобські погляди; а країни, котрі не становлять жодної загрози, зображуються у привабливому ключі, що породжує екзотизм та ксенофілію. Зі зміною політичних обставин може змінюватися й образ певної країни не тому, що змінюється приписуваний певній нації характер, а тому, що змінюється ставлення до неї [29].

Польська дослідниця-філолог М. Швідерська пов'язує виникнення літературознавчої імагології з ім'ям Ж.-М. Мура – ученого-компаративіста, прихильника герменевтичної феноменології П. Рікера. Грунтуючись на його теорії, що громадська фантазія сприяє створенню культурно-опосередкованих образів "чужого" в літературі, які мають ідеологічний або утопічний характер, а у тексті ці образи виконують інтегруючу роль ідеології чи утопії та субверсивну роль, що руйнує дану групу, націю чи культуру, М. Швідерська визначає літературознавчу імагологію як "герменевтичний метод інтерпретації, тобто пояснення глибинної рікерівської семантики феномена культурного, національного або етнічного "чужого", який проявляється у світі художніх текстів". Дослідниця погоджується з мурівськими категоріями "іншого" (англ. "the Other"): "чужий" (англ. "stranger") та "інакший" (англ. "foreigner"). Вона доповнює їх власними імагологічними визначеннями: "альтер" (лат. "alter") для позначення "іншого" як сконструйованого на основі позитивних або негативних етнічних, національних стереотипів художнього образу та "аліус" (лат. "alius") в якості художнього образу "іншого" з символічними чи метафоричними функціями, що знаходиться поза певною групою, нацією, культурою [33].

В іспаномовному соціогуманітарному середовищі поняття "імагологія" асоціюється з брендингом як способом побудови за допомогою експертів-імагологів (ісп. "l'Imados imagólogos") загального сприйняття іміджу, який викликає в колективі єдину реакцію. На думку мексиканського суспільного діяча В. Гордоа Гіла, єдине колективне сприйняття певного уявного образу викликає спільну реакцію людей, які розділяють однакові ідеї, та дозволяє контролювати їх. За його визначенням: "імагологія – це наукове знання про створення, розробку та підтримку іміджу" [28].

З точки зору дослідників А. МакКлінток та Р. Єлліс, імагологія спирається на доробок психології, біологічної антропології, семіотики та має виконувати більш практичне значення: навчати людському спілкуванню та виробляти комунікативні здібності всередині груп [32, с. 209].

Наприкінці ХХ ст. імагологічна проблематика стає предметом теоретичних дебатів у російському соціогуманітарному просторі. Не в останню чергу це зумовлено бажанням Росії вирішити давню орієнтирну дихотомію Схід-Захід та визначити власне місце у світі. До середини 1990-х рр. імагологія як наукова дисципліна мала міждисциплінарний характер, вивчаючи закони створення, функціонування та інтерпретації образів "інших"/"чужих" у сприйнятті суспільства. Після наукового семінару "Росія і світ: проблеми взаємного сприйняття", проведеного Центром з вивчення вітчизняної культури Інституту російської історії РАН у 1995 р., сформувався новий напрямок – історична імагологія як складова історичної антропології, історії ментальностей та інтелектуальної історії. Він досліджував стереотипні уявлення про навколишній світ та образи чужинців, що існували в минулому. Його паралельно розробляли в

кількох наукових центрах, насамперед у Московському державному університеті, Російському державному гуманітарному університеті. В Інституті загальної історії РАН під керівництвом А.Я. Гуревича з кінця 1980-х рр. проводився семінар з образу "Іншого" в культурі, матеріали якого публікувалися на сторінках щорічника "Одіссея. Людина в історії" [4, с. 214–215; 5, с. 202–203; 18, с. 126].

За словами філолога О.Р. Ощепкова, імагологія відображає перехід від есенціалізму до конструктивізму. В основі відчуття приналежності до нації лежить не ідентичність, а ідентифікація, яка впливає на культурну та соціальну практику тієї чи іншої нації шляхом продукування певних міфологем та інтелектуальних конструктів. Статус імагології досі не визначений у сучасній гуманітаристиці, і автор виділяє п'ять трактувань цього поняття: 1) "вчення про образи" як теоретична або історико-літературна дисципліна в рамках літературознавства за Н.Є. Яценко; 2) дослідження з етнічної, культурної, мовної приналежності стійких образів чужого в літературних текстах; 3) розділ історичної науки, що досліджує уявлення про інші країни, які історично складаються в суспільній свідомості певного народу за С.О. Мезінім; 4) відгалуження культурології чи соціології, які досліджують уявлення учасників культурного діалогу один про одного за І. Нойманном; 5) технологія створення іміджів за Г.Г. Почепцовим [15, с. 252; 16, с. 54–55].

Аналіз Л.П. Репіної концептів "національний характер" і "образ іншого" вказує на фундаментальне значення для розкриття специфіки та формування національної культури історичного змісту бінарних опозицій: "я – інший", "ми – вони", "свій – чужий". На її думку, в сучасній ситуації тотального утворення поліетнічних спільнот і посилення міжетнічних контактів відбувається стрімкий рух за лінією "свій" – "інший" – "чужий" – "ворожий". Суспільні настрої дуже мінливі й "виміряти" їх "градус" надзвичайно складно. Вказуючи на актуальність "історичного вивчення образів як частини культурної спадщини", Л.П. Репіна сформулювала ключові методологічні принципи імагологічної наукової програми: 1) необхідність врахування психологічної складової процесу формування етнічних уявлень як суміші правди і фантазії, тверезого спостереження і грубих помилок; 2) принцип відображення в образі іншого народу сутнісних рис власної колективної психології; 3) принцип поєднання синхронічного і діахронічного підходів в історичному аналізі колективних уявлень з імперативом виявлення змін, що відбуваються в них, а також диференційований підхід до взаємного відображення народів у різних соціальних групах [19, с. 11–15].

Лінгвіст О.В. Папілова зауважує, що імагологія має міждисциплінарний характер. Її джерелами є мова, масова та елітарна культура, різні види мистецтва, кіно, літератури, фольклор, дані семіотики, етнолінгвістики, етнопсихології, етнографії, етнології, культурології, історії, політології тощо. Вивчаючи отримані з цих джерел матеріали, імагологія прагне до їх узагальнення та вироблення якоїсь спільної парадигми рецепції "чужих" у просторі тієї або іншої національної свідомості. Дослідниця розділяє два напрямки імагології: 1) "художню" (порівняльне літературознавство – компаративістику), яка відображає уявлення, стійкі образи про інші культури, об'єктивовані в творах художньої літератури; 2) "історичну", що спирається на матеріали національної історії, архівні документи, мемуари, з яких можна отримати відомості про формування і трансформацію уявлень одного народу про інші в історичному процесі [17, с. 31].

На переконання О.С. Сенявського та О.С. Сенявської, ключовим завданням у новому напрямку "історична імагологія" є проблема формування "образу ворога" в

російському суспільстві впродовж ХХ ст. Розвиваючи досягнення культурологічного підходу в історичних дослідженнях французької школи "Анналів" 1950-х рр., російські вчені виділили основний об'єкт "історичної імагології" – вивчення формування в національних культурах образів "своїх" та "чужих". Дослідники акцентують увагу на тому, що в контексті історії "пересиченого війнами ХХ століття" провідне місце в процесі комунікації різних народів набуває розуміння механізму перетворення "образу чужого" на "образ ворога" та інструментів ідеологічно-пропагандистського впливу на суспільну свідомість [21, с. 54–57; 22, с. 13–15]. "Образ ворога – це уявлення, що виникає у соціального (масового та індивідуального) суб'єкта про іншого суб'єкта, який сприймається як такий, що несе загрозу його інтересам, цінностям або самому соціальному і фізичному існуванню, формується на сукупній основі соціально-історичного та індивідуального досвіду, стереотипів та інформаційно-пропагандистського впливу. Образ ворога, як правило, має символічне вираження і динамічний характер, що залежить від нових зовнішніх впливів інформаційного або сугестивного типу" [20, с. 20].

На рубежі ХХ–ХХІ ст. проблема "свій" – "інший" поступово виходить на нові обрії, зокрема істотно розширюються її хронологічні та територіальні межі. Якщо раніше дослідники звертали увагу на образи народів-сусідів чи народів – "лідерів епохи", то на сучасному етапі в центрі уваги опинилися образи "іншого" в культурі, тим самим відбулася "релятивізація категорій національного". Дослідників стали цікавити виникнення образів мікротоваристу в обмеженому просторі, процеси успадкування іміджу, природи "двоєких образів" у динамічному соціокультурному контексті [6, с. 85; 7, с. 55–60].

На початку ХХІ ст. в рамках історичної імагології формується нова субдисципліна, що вивчає імідж влади – потестарна імагологія. На думку російського історика М.А. Бойцова, образ влади формується з різних компонентів: зображень, жестів, церемоній, ритуалів, предметів, музики, "священної тиші", запахів, тактильних відчуттів, архітектури, містобудування та відповідним чином осмислених природних об'єктів. Учений наголошує на тому, що історик, займаючись вивченням одного з цих компонентів, неминуче має брати до уваги й інші [2, с. 7].

Зважаючи на те, що російська національна історіографія побудована на принципі етнічної ексклюзивності, а ґранд-нарратив часто містить принципи етноцентризму, то історична імагологія викликає безліч дискусій в середовищі російських вчених-гуманітаріїв через морально-етичні аспекти.

В українській науці поняття "імагологія" більше пов'язують з компаративістикою, проте відомий вітчизняний літературознавець Д.С. Наливайко у статті "Літературознавча імагологія: предмет і стратегія" зазначив: "за своїм характером вона (імагологія – С. К.) є галуззю міждисциплінарною, поряд з літературознавцями нею займаються антропологи і етнологи, соціологи і культурологи, історики ментальностей та історики ідей та інші" [14, с. 27].

Український філолог У.О. Карпенко-Іванова, йдучи за своїм російським колегою В.В. Красних, виділяє базові імагологічні категорії: інонаціональне та інокультурне, етнокультурна ідентичність, самовизначення, взаємне сприйняття, етнонаціональний стереотип, автостереотип, уявлення про образ "свого" та "іншого" культурного простору, а також введені з етнопсихолінгвістики поняття "прецедентного феномену" (англ. precedent phenomenon), "фрейму" (англ. frame) тощо [8, с. 13; 10, с. 180]. Н. Кіор пов'язує імагологічні дослідження з науковими розвідками в галузі порівняльної етнопсихології.

Вона виводить становлення імагології з доби романтизму, коли "поширилися поняття "національного темпераменту", "душі народу", "національної самобутності", "вдачі нації", з'явилася так звана психологія народів, яка спершу мала дедуктивний, а згодом еволюційний характер (М. Лацарус, Г. Лебон, В. Вундт)" [9, с. 290–299].

Щодо історичної імагології, то кількість відповідних досліджень в Україні незначна. До цього напрямку можна віднести: роботу Д.С. Наливайко "Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст." та статтю І.В. Басенка "Образ німців у воєнній поезії: за матеріалами преси Києва (серпень-грудень 1914 р.)" [14, с. 70–77].

Відтак в часи глобальних інтеграційних процесів та нівелювання значення старої національної державності на рубежі ХХ–ХХІ ст. вчені-гуманітарії проявили інтерес до соціальної функції етнічних уявлень, яку поставили у центр уваги нового міждисциплінарного напрямку досліджень – імагології. Як наслідок, актуальними стають проблеми порозуміння між етнокультурними спільнотами. Він об'єднав завдання і методи різних наук: соціології, психології, історії, філології, етнології, політології, культурології тощо. Попри численні розбіжності розуміння науковцями "імагології", можна вважати усталеним тлумачення цього поняття з чотирьох інтенціональних позицій: 1) "іміджологія" як напрямок соціології, що досліджує штучно сконструйовані образи; 2) "художня імагологія" як відгалуження компаративістики; 3) "потестарна імагологія", яка вивчає образ влади в історичній ретроспективі; 4) "історична імагологія" як напрямок історичної антропології та історії ментальностей, що розглядає національні образи та етнічні стереотипи.

Список використаних джерел:

- Басенко І.В. Образ німців у воєнній поезії: за матеріалами преси Києва (серпень-грудень 1914 р.) / І.В. Басенко // Український історичний журнал. – 2014. – № 3. – С. 70–77.
- Бойцов М.А. Что такое потестарная имагология? / М. А. Бойцов // Власть и образ. Очерки потестарной имагологии / Под ред. М. А. Бойцова и Ф. Б. Успенского. – СПб.: Алетейя, 2010. – С. 5–37.
- Герчикова И.А. Имагологические исследования за рубежом / И. А. Герчикова // Славяноведение. – 2012. – № 4. – С. 107–112.
- Голубев А.В. Россия и внешний мир. Заседание "Круглого стола" / А. В. Голубев // Отечественная история. – 1995. – № 3. – С. 214–216.
- Голубев А.В. Россия и внешний мир: проблемы взаимовосприятия: Заседание "Круглого стола" / А. В. Голубев, Е. И. Малето // Отечественная история. – 1998. – № 3. – С. 202–205.
- Гудков Л.Д. Евреи в России – свои/чужие / Л. Д. Гудков, А. Г. Левинсон // Одиссей: Человек в истории: Образ "другого" в культуре. / [РАН. Ин-т всеобщ. истории; отв. ред. А. Я. Гуревич]. – М.: Наука, 1993. – С. 85–106.
- Дорогавцева И.С. Тенденции репрезентации Другого в современной российской культуре: образ врага / И. С. Дорогавцева // Вопросы культурологии : научно-практический и методический журнал. – 2010. – № 11. – С. 55–60.
- Карпенко-Иванова У.А. Фрейд "Вооруженное противостояние" в русской, английской, итальянской культурно-языковой традиции / У. А. Карпенко-Иванова. – К.: Изд. дом Дмитрия Бурого, 2006. – 232 с.
- Кюр Н. Літературна імагологія: вивчення образів наших етнокультур у національній літературі / Н. Кюр // Питання літературознавства. – 2010. – Вип. 79. – С. 290–299.
- Красных В.В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія: [курс лекцій]. / В. В. Красных. – М.: Гнозис, 2002. – 284 с.
- ле Гофф Ж. Цивілізація середньовікового Запада / Ж. ле Гофф. – М.: Издательская группа "Прогресс", Прогресс-Академия, 1992. – 376 с.
- Милославская С.К. Русский язык как иностранный в истории становления европейского образа России / С. К. Милославская. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2012. – 400 с.
- Наливайко Д.С. Літературознавча імагологія: Предмет і стратегії / Д. С. Наливайко // Літературна компаративістика / НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К.: Фоліант, 2005. – Вип. 1. – 2005. – С. 27–44.
- Наливайко Д.С. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст. / Д. С. Наливайко. – К.: Основи, 1998. – 578 с.
- Ощепков А.Р. Имагология / А. Р. Ощепков // Знание. Понимание. Умение. – 2010. – № 1. – С. 251–253.
- Ощепков А.Р. Имагология в курсе "Теория культуры" / А. Р. Ощепков // Высшее образование для XXI века. Материалы VII Международной научной конференции (18–20 ноября 2010 г., г. Москва). – М.: Изд-во Московского гуманитарного ун-та, 2010. – Вып. 2. – С. 53–59.
- Папилова Е.В. Имагология как гуманитарная дисциплина / Е. В. Папилова // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова. Серия: Филологические науки. – 2011. – № 4. – С. 31–40.
- Поршнева О.С. Историческая имагология в современной российской историографии / О. С. Поршнева // Урал индустриальный. Бакунинские чтения: Индустриальная модернизация Урала в XVIII–XXI вв. XII Всероссийская научная конференция, посвященная 90-летию Заслуженного деятеля науки России, доктора исторических наук, профессора Александра Васильевича Бакунина (4–5 декабря 2014 г., г. Екатеринбург) – Екатеринбург: Уральский федеральный университет, 2014. – Т. 1. – С. 126–129.
- Репина Л.П. "Национальный характер" и "образ другого" / Л. П. Репина // Диалог со временем. – 2012. – № 39. – С. 9–19.
- Сенявская Е.С. Противники России в войнах XX века: Эволюция "образа врага" в сознании армии и общества / Е. С. Сенявская – М.: Российская политическая энциклопедия, 2006. – 288 с.
- Сенявский А.С. Историческая имагология и проблема формирования "образа врага" (на материалах российской истории XX века) / А. С. Сенявский, Е. С. Сенявская // Вестник Российского Университета Дружбы Народов. – 2006. – № 2 (6). – С. 54–72.
- Сенявский А.С. Проблема "свой-чужой" в историческом сознании: теоретико-методологический аспект / А. С. Сенявский // "Наши" и "чужие" в российском историческом сознании. Международная научная конференция (24–25 мая 2001 г., СПб). – СПб.: Нестор, 2001. – С. 13–15.
- Bloch M. L'Étrange Défaite: Témoignage écrit en 1940 / M. Bloch. – Paris : Gallimard Folio Histoire, 1990. – 326 p.
- Dyserinck H. Imagology and the Problem of Ethnic Identity [Електронний ресурс] / H. Dyserinck // Intercultural Studies: Scholarly Review of the IAIS. – 2003. – № 1 (Spring). – Режим доступу: <http://www.intercultural-studies.org/ICS1/Dyserinck.shtml>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 30.11.2015.
- Dyserinck H. Komparatistische Imagologie jenseits von "Werkimmanenz" und "Werktranszendenz" / H. Dyserinck // Synthesis. Bulletin du Comité National de Littérature Comparée de la République Socialiste de Roumanie. – 1982. – № 9. – С. 27–40.
- Dyserinck H. Komparatistische Imagologie. Zur politischen Tragweite einer europäischen Wissenschaft von der Literatur / H. Dyserinck // Europa und das nationale Selbstverständnis: Imagologische Probleme in Literatur, Kunst und Kultur des 19 und 20. Jahrhunderts [Symposium in Luxembourg, 1984 Sept.] / H. Dyserinck, K. U. Syndram (eds.). – Bonn: Bouvier, 1988. – S. 13–33.
- Febvre L. Les lumières de clo / L. Febvre // Le Nouveau Monde et l'Europe. – 1954. – Tome IX. – P. 11–29.
- Gordoa V. El Poder de la Imagen Pública / V. Gordoa Gil. – México: Random House Mondadori, 2007. – 269 p.
- Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters: a Critical Survey / [ed. by Manfred Beller, Joep Leerssen]. – Amsterdam; New York: Rodopi, 2007. – 476 p.
- Leerssen J. National identity and national stereotype [Електронний ресурс] / J. Leerssen // Imagologica. – Images. – Режим доступу: <http://www.imagologica.eu/leerssen>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 30.11.2015.
- Lippmann W. Public Opinion / W. Lippmann. – New York: Harcourt, Brace and company, 1922. – 427 p.
- McClintock A. Teoría y práctica de la comunicación humana / A. McClintock, R. Ellis. – Barcelona: Paidós, 1993. – 231 p.
- Swiderska M. Comparativist Imagology and the Phenomenon of Strangeness [Електронний ресурс] / M. Swiderska // CLCWeb: Comparative Literature and Culture. – 2013. – Vol. 15.7. – Режим доступу: <http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2387&context=clcweb>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 30.11.2015.

References

- BASENKO, I.V. (2014) *Obraz nimtsiv u voieniui poezii: za materialamy presy Kyieva (serpen-hruden 1914 r.)*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3, 70–77.
- BOITSOV, M.A., USPENSKII, F.B. (eds.) (2010) *Chto takoe potestarnaia iimagologiya?* In: *Vlast i obraz. Ocherki potestarnoi iimagologii*. Saint-Petersburg: Aleteia, pp. 5–37.
- GERCHIKOVA, I.A. (2012) *Imagologicheskie issledovaniia za rubezhom*. *Slavianovedenie*, 4, 107–112.
- GOLUBEV, A.V. (1995) *Rossia i vneshnii mir. Zasedanie "Kruglogo stola"*. *Otechestvennaia istoria* 3, 214–216.
- GOLUBEV, A.V., MALETO, E.I. (1998) *Rossia i vneshnii mir: problemy vzaimovospriiatia: Zasedanie "Kruglogo stola"*. *Otechestvennaya istoriya* 3, 202–205.
- GUDKOV, L.D., LEVINSON, A.G. (1993) *Evrei v Rossii – svoi / chuzhie*. In: A. Gurevich, ed. *Odyssey: Chelovek v istorii: Obraz drugogo v kul'ture*. Moscow: Nauka, pp. 85–106.
- DOROGAVTSEVA, I.S. (2010) *Tendentsii reprezentatsii Drugogo v sovremennoi rossiiskoi kul'ture: obraz vruga. Voprosy kulturologii: nauchno-prakticheskiy i metodicheskiy zhurnal*, 11, 55–60.
- KARPENKO-IVANOVA, U.A. (2006) *Freim "Vooruzhennoe protivostoianie" v russkoi, angliyskoi, italiyskoi kul'turno-yazykovoi traditsii*. Kiev: Izdatelskii dom Dmitriia Burago.

9. KIOR, N. (2010) Literaturna imaholohiia: vyvchennia obraziv nashykh etnokultur u natsionalnii literatury. *Pytannia literaturoznavstva*, 79, 290–299.
10. KRASNYKH, V.V. (2002) *Etnopsiholingvistika i lingvokulturologiia*. Moscow: Gnozis.
11. LE GOFF, ZH. (1992) *Tsivilizatsiia srednevekovogo Zapada*. Moscow: Izdatelskaya gruppa "Progress", Progress Akademiia.
12. MILOSLAVSKAIA, S.K. (2012) *Russkii yazyk kak inostrannyi v istorii stanovleniia evropeiskogo obraza Rossii*. Moscow: FLINTA, Nauka.
13. NALYVAIKO, D.S. (2005) Literaturoznavcha imaholohiia: Predmet i stratehii. *Literaturna komparatyvistyka*, 1, 27–44.
14. NALYVAIKO, D.S. (1998) *Ochyma Zakhodu: Retseptsiia Ukrainy v Zakhidnii Evropi XI-XVIII st.* Kyiv: Osnovy.
15. OSHCHEPKOV, A.R. (2010) Imagologiya. *Znanie. Ponimanie. Umenie*, 1, 251–253.
16. OSHCHEPKOV, A.R. (2010) Imagologiya v kurse "Teoriya kultury". In: *Vysshee obrazovanie dlya XXI veka. Materialy VII Mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsii (18–20 November, 2010, Moscow)*. Vol. 2. Moscow: Izdatelstvo Moskovskogo gumanitarnogo universiteta, pp. 53–59.
17. PAPILOVA, E.V. (2011) Imagologiya kak gumanitarnaia distsiplina. *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo universiteta im. M. A. Sholokhova. Seriya: Filologicheskie nauki*, 4, 31–40.
18. PORSHNEVA, O.S. (2014) Istoricheskaia imagologija v sovremennoi rossiiskoi istoriografii. In: *Ural industrialnyii. Bakuninskie chteniia: Industrialnaia modernizatsiia Urala v XVIII–XXI vv. XII Vserossiiskaia nauchnaia konferentsiia, posviashchennaia 90-letiiu Zasluzhennogo deiatelia nauki Rossii, doktora istoricheskikh nauk, professora Aleksandra Vasilevicha Bakunina (4–5 December, 2014, Ekaterinburg)*. Vol. 1. Ekaterinburg: Uralskii Federalnyi Universitet, pp. 126–129.
19. REPINA, L.P. (2012) "Natsionalnyi kharakter" i "obraz drugogo". *Dialog so vremenem*, 39, 9–19.
20. SENIAVSKAIA, E.S. (2006) *Protivniki Rossii v voinah XX veka: Evoliutsiia "obraza vruga" v soznanii armii i obshchestva*. Moscow: Rossiiskaia politicheskaia entsiklopediia.
21. SENIAVSKII, A.S., SENIAVSKAIA, E.S. (2006) Istoricheskaia imagologija i problema formirovaniia "obraza vruga" (na materialakh rossiiskoi istorii XX veka). *Vestnik Rossiiskogo Universiteta Druzhby Narodov*, 2 (6), 54–72.
22. SENIAVSKII, A.S. (2001) Problema "svoi – chuzhoi" v istoricheskom soznanii: teoretiko-metodologicheskii aspekt. In: *"Nashi" i*

"chuzhie" v rossiiskom istoricheskom soznanii. Mezhdunarodnaia nauchnaia konferentsiia (24–25 May, 2001, Saint-Petersburg). Saint-Petersburg: Nestor, pp. 13–15.

23. BLOCH, M. (1990) *L'Étrange Défaite: Témoignage écrit en 1940*. Paris: Gallimard Folio Histoire.

24. DYSERINCK, H. (2003) Imagology and the Problem of Ethnic Identity. *Intercultural Studies: Scholarly Review of the IAIS* [Online]. 1 (Spring). Available from: <http://www.intercultural-studies.org/ICS/1/Dyserinck.shtml>. [Accessed: 30 November 2015]

25. DYSERINCK, H. (1982) *Komparatistische Imagologie jenseits von "Werkimmanenz" und "Werktranszendenz"*. *Synthesis. Bulletin du Comité National de Littérature Comparée de la République Socialiste de Roumanie*, 9, 27–40.

26. DYSERINCK, H. (1988) *Komparatistische Imagologie. Zur politischen Tragweite einer europäischen Wissenschaft von der Literatur*. In: H. Dyserinck, K. U. Syndram, eds. *Europa und das nationale Selbstverständnis: Imagologische Probleme in Literatur, Kunst und Kultur des 19 und 20. Jahrhunderts [Symposium in Luxembourg, 1984 Sept.]*. Bonn: Bouvier, pp. 13–33.

27. FEBVRE, L. (1954) *Les lumières de cloie. Le Nouveau Monde et l'Europe*, 9, 11–29.

28. GORDOA, V. (2007) *El Poder de la Imagen Pública*. México: Random House Mondadori.

29. BELLER M., LEERSEN J. (eds.) (2007) *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters: a Critical Survey*. Amsterdam; New York: Rodopi.

30. LEERSEN, J. (n. d.) National identity and national stereotype. *Imagologica – Images* [Online]. Available from: <http://www.imagologica.eu/leerssen>. [Accessed: 30 November 2015]

31. LIPPMANN, W. (1922) *Public Opinion*. New York: Harcourt, Brace and company.

32. McCLINTOCK, A., ELLIS, R. (1993) *Teoría y práctica de la comunicación humana*. Barcelona: Paidós.

33. SWIDERSKA, M. (2013) *Comparativist Imagology and the Phenomenon of Strangeness. CLCWeb: Comparative Literature and Culture* [Online]. Vol. 15.7. Available from: <http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2387&context=clcweb>. [Accessed: 30 November 2015]

Надійшла до редколегії 28.10.15

S. Kotova, postgraduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

"THE IMAGE OF A STRANGER" AND "THE IMAGE OF AN ENEMY", "IMAGOLGY" IN MODERN INTERDISCIPLINARY AND HUMANE STUDIES

The article deals with genesis and meaning of "imagology" qua a novel interdisciplinary approach. It was maid an overview of major socio-humanistic author papers. It should be considered, that the definition "imagology" is rather new and is used stepwise in academy lexis. Since it is interpreted quite differently and involves in conceptual confusions. Our objective was to study different definitions of "imagology" in Ukrainian and international historiography. The novel academic designs of "imagology" are highlighted in sociological, comparative approaches, and qua the school of historical anthropology and mentalities' studies. The durable formation of national images and ethnic habits are analyzed in current techniques. It could be concluded that there are a lot of differences "imagology" definitions in novel Ukrainian and international historiography discourses.

Key words: Imagology, Modern foreign historiography, Modern national historiography, the history and theory of historiography.

UDC 94(438):355.257.7(=162.1) "1939/1940"

Marius Pečiulis

Vytautas Magnus University, Kaunas IX Fort Museum, Lithuania

THE RETURN OF POLISH SOLDIERS HELD CAPTIVE IN GERMANY TO LITHUANIA IN 1939–1940

Following the agreement between Lithuania and the Soviet Union signed on October 10, 1939, Vilnius region was transferred to Lithuania. Lithuanian government officials had to resolve many political, economic, and social problems, as well as the problem of returning Polish soldiers mobilized from Vilnius region and held captive by Germany. In December, 1939, after the agreement with Germany had been reached, Lithuanian government officials prepared to return the soldiers to Lithuania. First, the war prisoners whose national identification question did not pose any doubts had to return to Lithuania. Later, the permission was given to the soldiers who conformed to the conditions necessary to obtain the Lithuanian citizenship, which were approved in 1939. During the process of returning war prisoners to Lithuania, 2,148 persons were asked to be returned. However, only one fifth of them, i.e. 463, returned until July, 1940. On August 2, 1940, after more than one month had passed after the occupation of Lithuania by the Soviet Union, Lithuanian leaders suspended the process of returning Polish soldiers.

Key words: war, war prisoners, Vilnius region, occupation, national identity.

The question of ceding Vilnius city and its region from Poland was considered to be one of the priorities in the interwar Lithuanian Republic. When Germany and the Soviet Union deleted the state of Poland from the European political map in September, 1939, Lithuania had real possibilities of regaining the historical capital. The hopes cherished for 20 years were fulfilled on October 10,

1939, when the Article of Transfer of Vilnius and Vilnius region to the Republic of Lithuania and Soviet-Lithuanian Mutual Assistance Treaty was signed.

However, with the new territories ceded, Lithuania also inherited various political, economic, and social problems. One of them was Polish soldiers mobilized from Vilnius region and held captive in Germany, while after signing the